

دانشکده اصول الدین قم
گروه علوم قرآن و حدیث
رساله ی دکتری (Ph.D)

موضوع:

الگوسازی قرآن کریم در مواجهه با یهود

استاد راهنما:

جناب آقای دکتر کاظم عسکری

استاد راهنما:

جناب آقای دکتر منصور پهلوان

استاد مشاور:

جناب آقای دکتر عبدالرحیم سلیمانی اردستانی

نگارش:

فهیمة کلباسی اصفهانی

نیمسال دوم

1387-88

چکیده رساله

پژوهش حاضر، عهده دار بررسی آیات قرآن کریم به منظور به دست آوردن نکات الگویی از نحوه ی مواجهه ی قرآن کریم نسبت به عملکرد یهودیان است، تا در خلال این امر مخاطبین (مسلمانان)، بر اساس نکاتی که از بطن آیات استخراج گردیده است، بنابر شرائط فردی و اجتماعی خویش و نوع عملکرد طرف مقابل (یهودیان و یا کسانی که پیرو عملکرد یهودیان هستند)؛ شیوه های رفتاری مناسب را اخذ نمایند. قوم یهود در قرآن کریم در دو برهه از زمان مطرح شده است: قضایای قوم بنی اسرائیل در زمان حضرت موسی عَلَيْهِ السَّلَامُ و زمان رسول خدا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، که این رساله صدر اسلام را مد نظر قرار داده است. قرآن کریم، یهودیان را در عمل به فرمان های الهی یکسان ندانسته و به دو دسته تقسیم نموده است: گروهی از آنان، به تمام آنچه خداوند یکتا مقرر فرموده، ایمان داشته و پایبند بوده اند، و گروه دیگر تنها در ظاهر به کتاب الهی اعتقاد داشتند ولی در اصل از آن رویگردان بوده اند. بر اساس این پژوهش، قرآن کریم، روشهای متعددی را نسبت به یهودیان، توصیه نموده و لازم الاجراء دانسته است به گونه ای که از مطالعه ی جامع این آیات، دست کم به دو نحوه الگوپردازی می توان دست یافت: مواجهه ی قرآن کریم با یهود در زمان عدم جنگ، مواجهه ی قرآن کریم با یهود در زمان جنگ. مطابق برداشت نگارنده ی رساله، این دو الگوی قرآنی، نسبت مستقیم با عملکرد یهودیان داشته و بر طبق آن شکل می گیرد و خداوند حکیم، روند مواجهه ی قرآن را در هر دو الگو بر اساس هدایت و ارشاد، تدبیر نموده است. در این رساله، ابتدا به توصیف مواجهه ی قرآن کریم با اخلاقیات و اعتقادات یهودیان و سپس به مواجهه ی قرآن با عملکرد یهودیان در زمان عدم جنگ و آنگاه جنگ پرداخته شده است که در ضمن عنوان نمودن زیرمجموعه های شاخص هر یک از دو الگو، به تحلیل رویه ی برخورد قرآن، روی آورده شده است؛ یعنی چنانچه عملکرد یهودیان، در راستای اهداف مسلمانان، خلل جدی به وجود نمی آورد، روش های محبت، مدارا، نادیده گرفتن خطای یهودیان و یا اعلام صبر و صفح در قبال سرکشی های آنان و ارشاد و هدایت ایشان به دین اسلام و یا انعقاد پیمان نامه و فرمان اکید پیروی از آن عهد، به مسلمانان و یهودیان اعلام می شده است و در صورتی که عملکرد یهودیان، برخلاف معیارهای اسلامی و مصالح مسلمانان بوده باشد و یهودیان به فعالیتهای تخریبی بر علیه مسلمانان دست بزنند و مرتکب اعمال ناشایست شوند، فرمان دوری جستن از دوستی با ایشان و یا مقابله به مثل (مانند هجو نمودن در اشعار) و یا اقدام به سریه و یا جنگهایی پر دامنه، از جانب خداوند متعال به رسول گرامی اسلام صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و مسلمانان صادر می شده است تا چه بسا از این طریق یهودیان هدایت یافته و دست از نادرستی ها بشویند. اهمیت پژوهش حاضر به جهت حساس بودن مسئله ی یهودیان در جهان امروز، به ویژه عملکرد آنان نسبت به مسلمانان جهان است که این امر از دیرباز مورد توجه قرآن کریم بوده است تا با یک برنامه ریزی مشخص بر اساس دستورات الهی، مسلمانان به روشهایی متناسب با عملکرد یهودیان دست یابند و این مهم هدف اصلی نگارش این رساله است.

کلید واژه ها: قرآن، الگوسازی، یهود، مواجهه ی مناسب، مواجهه ی قرآن کریم با یهود در زمان عدم جنگ، مواجهه ی قرآن کریم با یهود در زمان جنگ، هدنه (آتش بس).

تقدیرنامه

با تقدیر و تشکر از خداوند مٔان
و سپاسگزاری از والدین عزیز و همسر مهربان و نورچشمان دلبندم
و تمامی بزرگواران همچون مرحوم علامه عسکری و استادان محترم دانشگاهی
به ویژه اساتید محترم راهنما جناب دکتر عسکری و جناب دکتر پهلوان
و استاد مشاور جناب دکتر سلیمانی اردستانی
که با زحمات فراوان و ارزشمند خویش
اینجانب را در مسیر تحقق
رساله ی دکتری
یاری نمودند

تقديم

اين قطره ي ناچيز تلاش
در برابر عظمت اقيانوس زحمات بي دريغ
پيامبر اسلام ﷺ و اهل بيت مطهرش

را به

حضرت مهدي صاحب الزمان ؑ

و ياوران حقيقي او

تقديم نموده و اميد است

كه اين بنده ي حقير

مورد عنايت گوشه ي چشم

آن امام عاليقدر ؑ

واقع گردد

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	بسم الله الرحمن الرحيم.....
۲	فصل اول: کلیات تحقیق.....
۳	۱- تبیین موضوع.....
۴	۲- ضرورت تحقیق.....
۵	۳- هدف اصلی و اهداف جزئی تحقیق.....
۵	۴- مسئله ی اصلی تحقیق.....
۶	۵- مفاهیم اصلی و کلیدی تحقیق.....
۶	۵- ۱- قرآن.....
۶	۵- ۲- الگوسازی.....
۷	۵- ۳- یهود.....
۸	۵- ۴- مواجهه ی قرآن کریم با یهود در زمان عدم جنگ.....
۸	۵- ۵- مواجهه ی قرآن کریم با یهود در زمان جنگ.....
۹	۵- ۶- هدنه (آتش بس).....
۹	۶- ساختار محتوایی رساله.....
۱۰	۷- ساختار شکلی رساله.....
۱۱	۸- تاریخچه ی موضوع.....
۱۲	۹- پیشینه ی تحقیق.....
۱۳	۹- ۱- معرفی پژوهش هایی پیرامون کتاب مقدس.....
۱۴	۹- ۲- معرفی پژوهش هایی پیرامون همبستگی ادیان الهی.....
۱۵	۹- ۳- معرفی پژوهش هایی پیرامون یهودیت.....
۱۵	۹- ۴- معرفی پژوهش هایی پیرامون تعالیم تلمود.....
۱۶	۹- ۵- معرفی پژوهش هایی پیرامون تاریخ یهود.....
۱۷	۹- ۶- معرفی پژوهش هایی پیرامون صهیونیست و اسرائیل.....
۱۸	۹- ۷- معرفی پژوهش هایی پیرامون یهودیان جزیره العرب.....
۱۹	۹- ۸- معرفی پژوهش هایی پیرامون اسرائیلیات.....
۲۰	۹- ۹- معرفی پژوهش هایی پیرامون بنی اسرائیل یا یهود در قرآن.....
۲۱	۹- ۱۰- معرفی پژوهش هایی پیرامون الگوسازی آیات الهی.....
۲۱	۹- ۱۱- جمع بندی.....
۲۲	۱۰- روش تحقیق.....

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۲۳	۱۱- قلمرو تحقیق.....
۲۳	۱۲- گردآوری اطلاعات.....
۲۴	۱۳- تحلیل اطلاعات.....
۲۴	۱۴- پیش فرض ها.....
۲۴	۱۵- اهمیت شناخت شرایط یهودیان و مسلمانان.....
۲۴	۱۶- شناخت پیوند ادیان الهی با یکدیگر.....
۲۵	۱۷- فرضیه های تحقیق.....
۲۶	۱۸- سؤالات تحقیق.....
۲۶	۱۹- نوآوری و مزیت تحقیق.....
۲۷	۲۰- توان تحقیق.....
۲۷	۲۱- محدودیت های تحقیق.....
۲۸	۲۲- منابع تحقیق.....
۲۹	فصل دوم: الگوسازی قرآن کریم در مواجهه با اعتقادات و اخلاقیات یهود.....
۳۰	مقدمه.....
۳۱	بخش اول: الگوسازی قرآن کریم در مواجهه با اعتقادات یهود.....
۳۲	۱- بررسی تاریخچه ی یهود از لحاظ اعتقادی.....
۳۲	۱-۱- نژاد بنی اسرائیل.....
۳۴	۱-۱-۱- یهود.....
۳۵	۱-۱-۲- اسرائیل.....
۳۵	۱-۱-۳- یهود جزیره العرب.....
۳۸	۱-۳-۱- خدا در باور یهودیان.....
۳۹	۱-۳-۱- خدا در تورات.....
۴۰	۱-۳-۲- خدا در تلمود.....
۴۲	۲- قرآن و اعتقادات یهود.....
۴۲	۱-۲- دیدگاه مادی یهود به خدا.....
۴۲	۲-۲- تفره رفتن از بذل مال.....
۴۷	۲-۳- نسبت بخل به خدا.....
۵۰	۲-۴- نگاه یهودیان به فرشتگان.....
۵۰	۲-۴-۱- دشمنی با جبرائیل علیه السلام.....

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
۲-۴-۲- افتراء يهود به هاروت و ماروت <small>عليه السلام</small>	۵۲
۲-۵- نگاه يهوديان به انبياء <small>عليهم السلام</small>	۵۵
۲-۵-۱- حضرت داود <small>عليه السلام</small> در کتاب مقدس و قرآن.....	۵۵
۲-۵-۲- حضرت عيسى <small>عليه السلام</small> در کتاب مقدس و قرآن.....	۵۷
۲-۵-۳- حضرت محمد <small>صلى الله عليه وآله</small> در کتاب مقدس و قرآن.....	۵۹
۲-۶- دیدگاه يهود به معاد.....	۶۳
۲-۶-۱- بحث معاد در کتاب مقدس و تلمود.....	۶۷
۲-۷- چگونگی ايمان يهوديان.....	۷۱
۲-۷-۱- يهودی مؤمن.....	۷۱
۲-۷-۲- يهودی کافر.....	۷۵
الگوسازی با توجه به نکات آیات درباره ی اعتقادات يهود در قرآن.....	۸۰
بخش دوم: الگوسازی قرآن کریم در مواجهه با ادعاهای يهود.....	۸۲
۱- ادعاهای يهوديان در قرآن.....	۸۳
۱-۱- ادعای يهود مبنی بر این که ابراهيم <small>عليه السلام</small> يهودی است.....	۸۳
۱-۲- ادعای يهود مبنی بر این که وارث دين ابراهيم <small>عليه السلام</small> است.....	۸۵
۲-۲-۳- ادعای يهود مبنی بر این که وارث سرزمين مبارک است.....	۸۷
۲-۲-۴- ادعای يهود مبنی بر عدم رفتن به جهنم يا فقط چند روز.....	۹۱
۲-۲-۵- ادعای يهود مبنی بر حصر ايمان به آنچه بر يهود نازل شده است.....	۹۷
۲-۲-۶- ادعای يهود مبنی بر این که هدايت تنها در پیروی از آئين يهود است.....	۱۰۱
۲-۲-۷- ادعای يهود مبنی بر این که نسبت به اميين بر ما حرجی نیست.....	۱۰۷
بخش سوم: الگوسازی قرآن کریم در مواجهه با اخلاقيات يهود.....	۱۱۴
۱- فضائل اخلاقی يهوديان از منظر قرآن.....	۱۱۵
۱-۱- اُمَّةٌ قَائِمَةٌ.....	۱۱۵
۲-۱- تلاوت آیات در طول شب.....	۱۱۶
۳-۱- امر به معروف و نهی از منکر.....	۱۱۸
۴-۱- خاشعِينَ لِلَّهِ.....	۱۲۰
۵-۱- الرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ.....	۱۲۱
۲- رذائل اخلاقی يهوديان از منظر قرآن.....	۱۲۲
۲-۱- حسادت.....	۱۲۳

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱۲۷.....	۲-۲- پیمان شکنی و عهد شکنی.....
۱۳۱.....	۳-۲- خدعه و نیرنگ.....
۱۳۶.....	۴-۲- رشوه خواری و ربا خواری.....
۱۳۸.....	۲-۵- تحریف کلام الهی.....
۱۴۱.....	۲-۶- اهل دروغ و نفاق.....
۱۴۵.....	۲-۷- حریص بر زندگانی دنیا و ترس از جهاد.....
۱۴۹.....	الگوسازی با توجه به نکات آیات مرتبط با فضائل اخلاقی یهود در قرآن.....
۱۵۰.....	الگوسازی با توجه به نکات آیات مرتبط با ردائل اخلاقی یهود در قرآن.....
۱۵۳.....	فصل سوم: الگوسازی قرآن کریم در مواجهه با عملکرد یهود.....
۱۵۵.....	بخش اول: الگوسازی قرآن کریم در مواجهه با یهود در زمان عدم جنگ.....
۱۵۶.....	مقدمه.....
۱۵۷.....	۱- یهود و بعثت پیامبر اسلام ﷺ.....
۱۵۸.....	۲- یهود و هجرت پیامبر اسلام ﷺ به مدینه.....
۱۵۹.....	۳- مدارای پیامبر ﷺ با یهودیان لجوج.....
۱۶۱.....	۴- دعوت پیامبر ﷺ به انعقاد پیمان در مدینه.....
۱۶۲.....	۴-۱- پیمان با مردم مدینه.....
۱۶۴.....	۴-۲- مواعده ی یهود.....
۱۶۷.....	۴-۳- قراردادهای دائمی و موقت.....
۱۶۸.....	۴-۳-۱- قرارداد ترک مخاصمه و آتش بس.....
۱۷۱.....	۴-۳-۲- نکات آیات جهت ایجاد الگو.....
۱۷۳.....	۵- حمایت الهی حاصل وفای به عهد.....
۱۷۵.....	۵-۱- نکات آیات جهت ایجاد الگو.....
۱۷۵.....	۶- مذاکره ی صلح.....
۱۷۷.....	۶-۱- پاسخ به شبهه در مصالحه با خیبر.....
۱۷۸.....	۶-۲- نکات آیات جهت ایجاد الگو.....
۱۸۰.....	۷- شهروندی اهل کتاب در مملکت اسلامی.....
۱۸۲.....	۷-۱- اهل الذمه.....
۱۸۶.....	۷-۲- قرارداد ذمه.....
۱۸۷.....	۷-۳- متن قرارداد ذمه.....

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱۸۷	۷-۴- پایبندی به پیمان بسته شده و پاسداری از آن.....
۱۸۹	۷-۵- علل پیمان بستن رسول خدا ﷺ.....
۱۹۰	۷-۶- نکات آیات جهت ایجاد الگو.....
۱۹۱	۸- جزیه.....
۱۹۳	۸-۱- جزیه با خراج متفاوت است.....
۱۹۴	۸-۲- عقد جزیه با هدنه متفاوت است.....
۱۹۵	۸-۳- مقدار جزیه.....
۱۹۵	۸-۴- نکات آیات جهت ایجاد الگو.....
۱۹۶	۹- مسئول قرارداد ذمه و فسخ آن.....
۱۹۸	۹-۱- مسئول پرداخت جزیه.....
۲۰۰	۹-۲- معافیت از پرداخت جزیه.....
۲۰۲	۱۰- تعهدات و حقوق اهل ذمه.....
۲۰۳	۱۰-۱- تعهدات اهل ذمه.....
۲۰۶	۱۰-۲- تعهدات حکومت اسلامی به اهل ذمه.....
۲۰۹	۱۰-۳- نقض قرارداد ذمه.....
۲۰۹	۱۰-۴- حقوق مدنی اهل ذمه.....
۲۱۰	۱۰-۴-۱- آزادی مسکن اهل ذمه.....
۲۱۱	۱۰-۴-۲- استقلال قضایی اهل ذمه.....
۲۱۲	۱۰-۴-۳- شهادت اهل ذمه.....
۲۱۳	۱۰-۴-۴- دادخواهی یهود در حضور پیامبر اکرم ﷺ.....
۲۱۴	۱۰-۴-۵- فعالیت‌های اقتصادی اهل ذمه.....
۲۱۶	۱۰-۴-۶- آزادی برپایی مراسم و شعائر مذهبی اهل ذمه.....
۲۱۸	۱۰-۴-۷- قوانین ازدواج ملل غیرمسلمان.....
۲۲۰	۱۰-۴-۸- ازدواج با بیگانگان در آئین یهود.....
۲۲۱	۱۰-۴-۹- ازدواج اهل کتاب با زنان مسلمان.....
۲۲۲	۱۰-۴-۱۰- ازدواج مرد مسلمان با زنان یهودی یا مسیحی.....
۲۲۳	۱۰-۴-۱۱- قانون طلاق اهل ذمه.....
۲۲۴	۱۰-۴-۱۲- قانون ارث اهل ذمه.....
۲۲۵	۱۰-۴-۱۳- قرآن کریم مروج جدال احسن با اهل کتاب.....

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
۱۰-۴-۱۴- قرآن کریم و منع مراوده با اهل ذمه.....	۲۲۷
۱۰-۴-۱۵- پیشوایان اسلام مروّج جدال احسن با اهل کتاب.....	۲۲۸
۱۰-۴-۱۶- نجاست شرعی و اهل کتاب.....	۲۲۹
۱۰-۴-۱۶-۱- طهارت طعام اهل کتاب.....	۲۳۲
۱۰-۴-۱۶-۲- بررسی روایات طهارت اهل کتاب.....	۲۳۴
۱۰-۴-۱۶-۳- نکات آیات جهت ایجاد الگو.....	۲۳۶
الگوسازی با توجه به نکات آیات مرتبط با عملکرد یهود در زمان عدم جنگ.....	۲۳۹
بخش دوم: الگوسازی قرآن کریم در مواجهه با عملکرد یهود در زمان جنگ.....	۲۴۵
مقدمه.....	۲۴۶
۱- دشمنی یهود نسبت به پیامبر اکرم <small>ﷺ</small>	۲۴۷
۲- دلایل عداوت یهود با پیامبر اسلام <small>ﷺ</small> و مسلمانان.....	۲۴۹
۳- درگیری های پیامبر <small>ﷺ</small> با یهود بعد از هجرت.....	۲۵۱
۴- جنگ سرد و برخوردهای روانی.....	۲۵۲
۴-۱- هجو مسلمانان توسط شعرای یهود و مقابله ی پیامبر <small>ﷺ</small>	۲۵۴
۴-۱-۱- نمونه‌هایی از سربیه به فرمان پیامبر <small>ﷺ</small>	۲۵۶
۴-۱-۲- نکات آیات جهت ایجاد الگو.....	۲۵۹
۴-۲- منحرف کردن افکار و خلط حق و باطل.....	۲۶۰
۴-۳- غافلگیر کردن.....	۲۶۱
۴-۴- شک آفرینی و تشکیک در نبوت.....	۲۶۲
۴-۵- تبلیغات سوء و همکاری با منافقان.....	۲۶۲
۴-۵-۱- نکات آیات جهت ایجاد الگو.....	۲۶۴
۵- تغییر قبله متمایزکننده ی پیروان اسلام.....	۲۶۵
۵-۱- عکس العمل یهود در تغییر قبله.....	۲۶۷
۵-۲- دلایل تغییر قبله.....	۲۶۸
۵-۲-۱- نکات آیات جهت ایجاد الگو.....	۲۶۹
۶- اسرائیلیات.....	۲۷۰
۶-۱- مقابله با اسرائیلیات از دیدگاه قرآن کریم و پیامبر اسلام <small>ﷺ</small>	۲۷۵
۷- جنگ یهود با پیامبر اسلام <small>ﷺ</small>	۲۷۵
۷-۱- غزوه ی بنی قینقاع.....	۲۷۷

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۲۷۹.....	۱-۱-۷- رویارویی پیامبر ﷺ با ابعاد گسترده ی عملکرد بنی قینقاع.....
۲۸۱.....	۲-۱-۷- تحلیل جنگ قینقاع.....
۲۸۳.....	۳-۱-۷- نکات آیات جهت ایجاد الگو.....
۲۸۴.....	۲-۷- غزوه ی بنی نضیر.....
۲۸۹.....	۱-۲-۷- تحلیل جنگ بنی نضیر.....
۲۹۲.....	۲-۲-۷- نکات آیات جهت ایجاد الگو.....
۲۹۳.....	۳-۷- غزوه ی بنی قریظه.....
۳۰۰.....	۱-۳-۷- تحلیل جنگ بنی قریظه.....
۳۰۱.....	۲-۳-۷- نکات آیات جهت ایجاد الگو.....
۳۰۲.....	۴-۷- غزوه ی خیبر.....
۳۰۵.....	۱-۴-۷- تحلیل جنگ خیبر.....
۳۰۶.....	۲-۴-۷- آثار جنگ خیبر بر سایر مناطق یهودی.....
۳۰۷.....	۳-۴-۷- نکات آیات جهت ایجاد الگو.....
۳۱۰.....	الگوسازی با توجه به نکات آیات مرتبط با فضائل اخلاقی یهود در قرآن زمان جنگ.....
۳۱۵.....	نتیجه.....
۳۱۷.....	پیشنهادات.....
۳۱۸.....	فهرست منابع عربی.....
۳۳۵.....	فهرست منابع فارسی.....
۳۴۶.....	فهرست منابع لاتین.....
۳۴۷.....	منابع غیرمستقیم.....
۳۴۸.....	چکیده به زبان انگلیسی.....

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فصل اول

كليات تحقيق

خداوند متعال از زمان خلقت بشر که آن را بهترین خلقت خویش می نامد، برای هدایت انسان و رهایی وی از هواهای نفسانی و دنیاطلبی، انبیاء الهی را فرستاده است؛ اما اکثریت آدمیان به جهت عدم بهره گیری از دستورات الهی، به قهقرا گام برداشته و از اوج سرفرازی به سقوطی مرگبار روی آورده اند. جهان امروز غرق در فساد و انحرافات اخلاقی که از هر سو آوازه ی جنگ و در پی آن گرسنگی و آوارگی ملت‌های ضعیف نگاهداشته شده بیداد می کند و روند بهره مندی از اختراعات زمان از استفاده ی بهینه خارج شده و به سوی نسل کشی سوق یافته است و علت اساسی این امور، مهجور قرار گرفتن آخرین کتاب آسمانی، قرآن کریم در بین مردم جهان و حتی میان خود مسلمانان است و این مسئله موجب ویرانی و تزلزل چهارچوب اعتقادات و اخلاقیات و اعمال انسانی در ابعاد گسترده ای از زندگی بشری گردیده است و صد البته که این امر به واسطه ی دشمنان قسم خورده ی اسلام کنترل و تقویت می شود و به تداوم و وخامت اوضاع، بدتر از آنچه که هست دامن می زنند و ریشه ی این خرابیها و جنایات تاریخ بشری، بیش از همه به دست صهیونیستها^۱ صورت می گیرد که از مسائل پیش و پا افتاده در زندگی نوع بشر تا مسائل مهم زندگی انسان ها را در بر می گیرد و برای هر یک حسابی جداگانه باز نموده و تهاجمات اخلاقی و فرهنگی و اجتماعی و سیاسی و اقتصادی و علمی و... را رقم می زند تا از این راه به اهداف شوم خویش دست یابد؛ و تنها رقیب آن که همواره در صحنه بوده و قدرت سرکوبی صهیونیستها و پیروان آنان را دارد، اسلام و بهره وری از معجزه ی جاوید، قرآن کریم است که در تمام موارد یاد شده، جهت مقابله با دشمنان اسلام، راهکارهای مناسبی قرار داده است، ولی صد افسوس که این گنج عظیم که دارای الگوهای مناسب و تضمین شده الهی است مورد بهره برداری قرار نگرفته و قشر انسانی، خویش را از این موهبت آسمانی محروم کرده است. پیامبر اسلام ﷺ این اسوه ی تمام نمای قرآنی و اهل بیت بزرگوارشان علیهم السلام در آموزش راه حق تلاش بسیار نموده اند و پیروان حقیقی ایشان نیز این امر خطیر را انجام داده اند و برای بیداری انسانها زحمات بسیاری را متحمل شده اند و در این عصر نیز برای فریادرسی به وضعیت دلخراش زندگی بشری، در جهت شکوفائی نکات الهی قرآن کریم، قدمهای مؤثری برداشته شده است و در پژوهش حاضر نیز قصد شده است که با مشخص نمودن روش های قرآن و عملکرد پیامبر اسلام ﷺ، که هر دو شعاع یک منبع نور هستند در قبال عملکرد یهودیان، نکات الگویی شاخص مطرح گردیده و با بهره وری از آن و مشخص و روشن گردیدن خط سیر قرآنی، توسط مسلمانان برای مواجهه با عملکرد یهودیان در جهان امروز الگوسازی گردد تا بدین

^۱ صهیونیست با یهودیت متفاوت است. صهیونیسم یک حرکت سیاسی است که اساساً به وسیله ی یهودیان اروپای شرقی آغاز شد یهودیانی که قرن‌ها پشنتیان عمده ی کمونیزم – سوسیالیزم- به شمار می رفتند در حالی که یهودیت یک مذهب است. برای مثال تراژدی هولناک صبرا و شاتیلا؛ حکایتی هول انگیز از بی شرمانه ترین کشتار انسان ها به دست دژخیمان صهیونیست می باشد و این ماهیت صهیونیزم است. استین، جک برن؛ **واقعیتهای جامعه اسرائیل**، ۵ و ۶۶. یهودیت یک مذهب است که پیروان حقیقی آن که مؤمن واقعی بوده اند و در عصر اسلام به پیامبر خاتم صلوات الله علیه ایمان آورده اند از این گروه جدا هستند و همچنین یهودیانی که اگر چه به دین اسلام پایبند نگردیدند ولی بر ضد اسلام نبوده و در جامعه ی اسلامی قوانین اهل ذمه را رعایت نموده اند. **مؤلف رساله**.

ترتیب به راهکارهای متناسب با عملکرد یهودیان دست یابند و گامی مطمئن، به سوی برنامه ای حاوی الگوهای رفتاری صحیح برای مسلمانان در مواجهه با عملکرد یهودیان امروز، برداشته شود.

۲- ضرورت تحقیق

پژوهش ها، کتاب ها و تألیفات بی شماری درباره ی «یهود از منظر قرآن» به رشته ی تحریر درآمده است و هنوز هم «یهود از منظر قرآن» سوژه ی مناسبی برای نویسندگان و پژوهشگران جهان محسوب می گردد؛ ولی با وجود این هنوز هم پژوهش ها و نوشته ها درباره ی یهود در قرآن از دیدگاه اسلامی ناچیز و نیاز مبرم کتابخانه های جهان اسلام به آن محسوس می باشد. بدیهی است که نگارش در موضوع مهمی مثل «الگوسازی قرآن کریم در مواجهه با یهود» که ارتباط مستقیم با رفتار امت در قبال یهودیان در جهان امروز است، از اهمیت خاصی برخوردار است. با توجه به اهمیت مسئله ی ارتباط مسلمانان در جهان امروز با یهودیان و عملکردهای گوناگون اقشار مختلف یهودی (مانند احبار و دانشمندان دینی، مستشرقان، خبرنگاران و یهودیان مجتمع در فلسطین اشغال شده و . . .) در قبال اسلام، برای دست یافتن مسلمانان به رفتار و کردار و گفتار صحیح در این زمینه، به نوعی الگوی مشخص و برنامه ریزی شده نیاز مبرم وجود دارد و این ضرورت موجب گردید تا این رساله بر این اساس شکل گرفته و به کنکاش درباره ی الگوسازی قرآن کریم، بپردازد.

خداوند متعال درباره ی قرآن کریم فرموده است که «ذِكْرٌ مُّبَارَكٌ» است. علامه طباطبائی در باره ی این آیه: [«وَهَذَا ذِكْرٌ مُّبَارَكٌ أَنْزَلْنَاهُ أَفَأَنْتُمْ لَهُ مُنْكَرُونَ»^۱ می گوید: کلمه (هذا- این) اشاره است به قرآن و اگر آن را ذکر مبارک خواند بدین جهت بود که قرآن ذکری است ثابت و دائم و کثیر البرکات، هم مؤمن از آن بهره مند می شود و هم آسایش کافر را در جامعه ی بشری تأمین نموده است، و خلاصه همه ی اهل دنیا از آن منتفع می گردند، چه آن را قبول داشته باشند و چه نداشته باشند چه به حقانیت آن اقرار داشته باشند و چه منکر آن باشند. دلیل بر این معنا تجزیه و تحلیل آثار رشد و صلاحی است که همین امروز در مجتمع بشری مشاهده می کنیم زیرا اگر به عقب برگردیم و تا به عصر نزول قرآن و ما قبل آن پیش برویم می فهمیم که در اثر قرآن بشر از کجا به کجا رسید، چه بود و چه شد، آن وقت می فهمیم که قرآن ذکری است مبارک که همه ی افراد بشر به وسیله آن رشد یافتند، حال چه اینکه خودشان با زبان اقرار کنند و یا آنکه از اقرار زبانی به حقانیت آن خودداری نمایند و منکرین حق آن را زیر پا بگذارند و نعمت عظمای آن را کفران کنند گو اینکه مسلمانان هم در انکار منکرین و کفران آنان بی دخالت نبوده اند چون مسلمانان در امر قرآن کریم اهمال نمودند، هم چنان که خود قرآن از زبان رسول خدا ﷺ نقل می کند که در

^۱. القرآن الکریم، الانبیاء/ ۵۰.

قیامت می‌گوید: «یا رَبِّ إِنَّ قَوْمِي اتَّخَذُوا هَذَا الْقُرْآنَ مَهْجُورًا»^۱ و لذا می‌بایست از این ذکر مبارک، الگوهای کاربردی در امور دنیوی و اخروی را بهره‌مند شد.

ضرورت‌های امروز، بیش از پیش، متخصصان تربیت دینی را بر آن داشته است تا دست به کار تهیه الگوهای تربیتی و آموزشی نوینی گردند. در سالهای اخیر، در این زمینه تلاشهای فراوانی در ایران و در سطح کشورهای اسلامی صورت گرفته است و راقم این سطور به عنوان عضوی از این حرکت، قصد نموده است در این راه گامی، ولو کوچک برداشته باشد. لذا بر اساس اعجاز الهی بودن و استناد به امر جاودانگی قرآن برای تمام اعصار و جوامع بشری، این کتاب آسمانی به عنوان منبع اصلی در این پژوهش است و از آن به عنوان راهنمای مسلمانان الگوسازی حاصل می‌گردد.

۳- هدف اصلی و اهداف جزئی تحقیق

هدف اصلی این تحقیق، عبارت است از «دست‌یابی به الگوی قرآنی در مواجهه با یهودیان بر است».

اهداف جزئی تر عبارتند از:

- حصول الگوی مناسب برای مسلمانان در زمان صلح با یهودیان براساس متون موثق اسلامی
- حصول الگوی مناسب برای مسلمانان در زمان جنگ با یهودیان براساس متون موثق اسلامی.

۴- مسئله‌ی اصلی تحقیق

مسئله اصلی رساله، الگوسازی روش‌های قرآن کریم است که همچون ستونی استوار و مناسب در جهت استفاده مسلمانان در مواجهه با یهودیان در عصر حاضر قابل استفاده باشد و این امر نیازمند تلاشی متفکرانه و تخصصی است تا حلقه‌ی اتصال الگوی تربیتی اسلامی و عمل تربیتی متصدیان امر حاصل گردد.

۵- مفاهیم اصلی و کلیدی تحقیق

مهم‌ترین مفاهیمی که چهارچوبی را فراهم می‌آورند تا پژوهش‌گر بر اساس آن‌ها با مسئله برخورد نماید و نیز واژگان کلیدی به کار رفته در این تحقیق عبارتند از: قرآن، الگوسازی، یهود، مواجهه‌ی قرآن کریم با یهود در زمان عدم جنگ که در حقیقت زمان آتش بس (هدنه) را نیز در برمی‌گیرد، مواجهه‌ی قرآن کریم با یهود در زمان جنگ.

^۱ طباطبائی، محمد حسین، المیزان فی تفسیر القرآن، ۱۴/۲۹۶. شیخ طبرسی گوید: [پیامبر خدا ﷺ در پیشگاه حق لب به شکایت گشوده، عرض کرد: خدایا این‌ها قرآن را تکذیب کردند و از توجه به مضامین آن خودداری کردند. برخی گفته‌اند: فعل ماضی در اینجا به معنی مضارع است. یعنی در روز قیامت پیامبر خدا شکایت می‌کند که این‌ها به قرآن مجید توجه نداشتند. (مجمع البیان فی تفسیر القرآن، ۲۶۳/۷)

۵-۱- قرآن: کتاب آسمانی مسلمانان جهان و معجزه ی جاوید، رهایی بخش نوع بشر از تاریکی ها و ظلمات دنیوی و اخروی است و یکی از بزرگترین افتخارات مسلمانان جهان در دست داشتن معجزه ی راستین پیامبرشان می باشد؛ چیزی که سایر ادیان جهان از آن محرومند و راه حل مشکل ایشان، این است که چون اسلام کامل کننده ی تمام ادیان پیشین است برای رفع محرومیت خویش به دامان اسلام چنگ زده و این کتاب گهربار را که کلام الهی است به دیده ی جان پذیرفته و در زیر لوای آن امور خویش را انتخاب کرده و اجرا نمایند. «أَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَ رَضِيتُ لَكُمْ الْأَسْلَامَ دِينًا»^۱ «امروز، دین شما را کامل کردم و نعمت خود را بر شما تمام نمودم و اسلام را به عنوان آیین (جاودان) شما پذیرفتم»^۲ «وَمَنْ يَتَّبِعْ غَيْرَ الْأَسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَ هُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ»^۳ «و هر کس جز اسلام (و تسلیم در برابر فرمان حق)، آیینی برای خود انتخاب کند، از او پذیرفته نخواهد شد و او در آخرت، از زیانکاران است.»

۵-۲- الگوسازی

الگو عبارت است از طرح و نمونه و روبری از چوب نازک یا مقوا و کاغذ و یا پارچه ی نازک که از روی آن چیزی را می برند و یا می سازند، نمونه، النموذج، طرح.^۳ در این رساله منظور از الگوسازی برداشت از منبع الگو و به شکل الگو درآوردن می باشد که در حقیقت برای مشخص نمودن روشهای قرآن کریم در مواجهه با عملکرد یهودیان در صدر اسلام، این امر صورت گرفته است؛ تا به واسطه ی آن مسلمانان در عصر حاضر در روابط خویش با یهودیان و یا تمام کسانی که غیر یهود باشند ولی از شیوه های مشابه عملکرد یهودیان در صدر اسلام پیروی می کنند، بر اساس روشهای قرآن الگو گرفته و مورد استفاده قرار گیرد. الگو گاهی لفظی و گاه عملی است و در قرآن کریم هر دو نمونه یافت می شود. در این رساله سعی بر به دست آوردن نمونه های شاخصی از مواجهه قرآن با یهود شده است که انسان های جهان امروز، بیشتر به آن مسائل مبتلا هستند و به دنبال یافتن راهی برای حل مشکلات در آن زمینه می باشند. در الگوسازی آیات قرآن کریم، ابتدا پیامهای آیه مشخص گردیده و بر مبنای آن طرح الگو در رابطه با موضوع مربوطه صورت گرفته است.

۵-۳- یهود

نام قومی است که ابتدای آن ازدوازه فرزند حضرت یعقوب عليه السلام است و واحد آن «یهودی» است و هیچ قومی نسبت به پیامبرشان مانند «یهود»، نافرمانی نکرده و در میان هیچ قومی به اندازه

^۱ القرآن الکریم، المانده/۳.

^۲ القرآن الکریم، آل عمران/ ۸۵.

^۳ معین، محمد؛ فرهنگ فارسی، ۳۴۲/۱.

«یهود»، پیامبر مبعوث نگردید.^۱ صاحب کتاب التحقیق فی کلمات القرآن الکریم، «یهود»، را واژه ای «عبری» می داند.^۲ بنابه روایت امام رضا علیه السلام، «یهود»، را از آن جهت «یهود»، نامیدند که ایشان از نسل «یهودا، ابن یعقوب» هستند. مفضل نیز از امام صادق علیه السلام روایت می کند که قوم موسی را «یهود»، می خوانند، زیرا خداوند می فرماید که آنان گفتند: «أنا هُذنا الیک»،^۳ یعنی ما به سوی تو رجوع کردیم.^۴ «یهود»، از «هادوا»، یعنی توبه کردند، رجوع به حق نمودند، گرفته شده است یعنی مابه سوی تو توبه کردیم و برگشتیم. «هاد»، «یهود»، «هوداً»، «یهودا»، به معنی توبه کردن و برگشتن به حق می باشد. به یهودیان، «هود» و «هادوا» نیز گفته می شود. سپس کلمه ی «یهود»، که اصلش «یهودا»، می باشد، بر آنان غلبه پیدا کرده است «یهودا»، سبطی^۵ از اسباط دهگانه بنی اسرائیل و چهارمین فرزند حضرت یعقوب علیه السلام می باشد.^۶ کلمه «یهود» در ابتدا بر سبط «یهودا» و یا مملکت «یهودا»، اطلاق شده تا «یهود» را از اسباط دهگانه ای که اسرائیل (بنی اسرائیل) نامیده می شدند، متمایز سازد. تا آنکه اسباط پراکنده شدند و «یهودا» به اسارت رفت. پس از آن در کلمه و معنای «یهود»، توسعه داده شد و شامل تمامی یهودیانی که در سرتاسر عالم پراکنده شده بودند، اطلاق گشت.^۷ برخی معتقدند که فارسها (ایرانیان) کلمه «یهود» را بر یهودیان نام نهادند تا آنها را از دیگر اسیران، جدا سازند.^۸ یهود نسب خود را به حضرت ابراهیم علیه السلام رسانده اند، او را پدر انبیا دانسته اند، زیرا، زیرا تمامی کتابهای آسمانی پس از او بر پیامبرانی فرود آمده که همه از فرزندان و پیروان او بوده اند. زادگاه او را «اور» یا «بابل» می دانند.^۹ قوم حضرت موسی علیه السلام هستند که پس از نافرمانیهای گوناگون و تخطیهای مختلف در نقاط مختلف زمین پراکنده شده و یکی از آن مناطق مهاجرت به حجاز بود و از میان ایشان عده ای به دلیل آن که در کتابهای خود خوانده بودند که هجرت گاه پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم بین دو کوه عیر و احد (دو کوه در اطراف مدینه) خواهد بود، لذا در اطراف کوه احد متفرق شدند: برخی در سرزمین تیماء، برخی در فدک و عده ای در خیبر مسکن گزیدند. آن ها که در تیماء بودند بعد از مدتی به راهنمایی عربی به مدینه (یثرب) آمدند و به دیگران نوشتند که ما سرزمین پیامبر موعود را یافتیم، شما هم بیایید که در پاسخ ایشان گفته شد هرگاه او مبعوث شد ما نیز خواهیم آمد. در مدتی که این یهودیان در جزیره العرب بودند موقعیت اجتماعی خوبی یافته و ثروت زیادی به دست آوردند. این خبر موجب نگرانی پادشاه به نام تبع واقع شد و بر آن ها حمله کرد و منطقه ی آن ها را تصرف کرد. یهودیان (شکست خورده) خطاب به پادشاه و نیروهای او

۱. قرشی، علی اکبر، قاموس قرآن، ۲۸/۷.

۲. المصطفوی، حسن، التحقیق فی کلمات القرآن الکریم، ۱/۱۲.

۳. القرآن الکریم: الاعراف/۱۵.

۴. مجلسی، محمدباقر، بحار الانوار الجامعة لدرر اخبار الأئمة الأطهار (ع)، ۱۱۵۰-۱۱۵۱.

۵. سبط در یهود مانند قبیله در میان عرب است که به پدر واحد، برمی گردد.

۶. عبودی، هنری س، معجم الحضارات السامیه، ۹۲۶-۹۲۷. طباره، عقیف عبدالفتاح، اليهود فی القرآن، ۱۱.

۷. قاموس کتاب مقدس، ۹۷۷-۹۸۲.

۸. حجازی السقا، احمد، نقد التوراة و اسفار موسی الخمسة، ۲۳.

۹. طبری، تاریخ الامم والملوک، ۱/۱۶۵.

گفتند اینجا سرزمین پیامبر موعود است و جز او کسی نمی تواند اینجا رئیس بشود و وقتی او آمد ما به کمک او بر شما پیروز خواهیم شد. تبع دو قبیله ی اوس و خزرج را به آنجا آورده بود اما وقتی پیامبر ﷺ مبعوث شد و به مدینه هجرت کرد اوس و خزرج به او ﷺ، ایمان آوردند و به نام انصار معروف شدند، ولی یهودیان که پیامبر را بهتر می شناختند و منتظر او بودند به حضرتش ایمان نیاوردند و لذا وعده ای که به تبع داده بودند که به کمک پیامبر ﷺ بر او پیروز شوند تحقق نیافت.^۱

۵-۴- مواجهه ی قرآن کریم با یهود در زمان عدم جنگ

منظور از آن یهودیانی است که شرایط اهل ذمه را در جامعه ی اسلامی پذیرا بوده و پیرو قوانین آن باشند و یا آن که به جهت هدایت بیشتر و بهتر آنان، خداوند به رسول گرامیش ﷺ و مسلمانان فرمان عفو و چشم پوشی صادر می نماید و یا به علت ضعف قدرت و عدم امکانات مبارزه ی مسلمانان در برابر ناملایماتی که از سوی یهودیان حاصل می گردد، مسلمانان موظف می گردند با مشکلات پدید آمده توسط یهودیان مدارا کرده و لب از خشم فرو بسته و با دیده ی اغماض بنگرند. انعقاد پیمان نامه جهت صلح و دوستی با یهودیان صلح طلب و به تبع آن مراعات اهل ذمه و بهره مندی اهل ذمه از حقوق شهروندی در جامعه ی اسلامی .

۵-۵- مواجهه ی قرآن کریم با یهود در زمان جنگ

چنانچه کجروی های یهودیان، مورد اعتراض خداوند قرار گیرد، به علت این شق از عملکرد یهودیان، از سوی مسلمانان با آنان برخورد جدی صورت می گیرد و یا در صورت دروغگوئی یهودیان، وظیفه ی مسلمانان بر ملا نمودن دروغهای آنان است تا نیات پلید ایشان مشخص گردد و یا خداوند متعال مؤمنین را از دوستی با یهودیان در مواردی، بر حذر می دارد و یا در مسائل مادی یا پیمان ها یا معاملات و . . . به مسلمانان خطرات احتمالی از جانب یهودیان را گوشزد نموده و همچنین ادعاهای ناروای یهودیان را خط بطلان کشیده و پس از نصایح و اندرزهای فراوان و کنار آمدنهای بسیار و دادن فرصتهای بی شمار در جهت بازگشت به راه حق و حقیقت، وقتی یهودیان تمام پلهای بازگشت را در پشت سر خود خراب کرده اند، خداوند قاهر، دستور جنگ بر علیه پیمان شکنی ها و خدعه ها و پلیدیهای یهودیان را صادر نموده است و به این ترتیب الگوی قهرآمیز بر اساس آیات قرآن و سیره ی پیامبر اسلام ﷺ حاصل می گردد.

۵-۶- هدنه (آتش بس)

^۱ . جمعی از نویسندگان، سیمای یهود در قرآن، ۶۹-۷۰.

گاه، جنگ و جهاد به آتش بس منجر می‌شود که از آن در فقه به مهاده و هدنه تعبیر می‌شود. این لغت در اصل به معنای سکون است و اصطلاحاً برای بیان صلح موقت میان مسلمانان و گروهی از کافران حربی به کار می‌رود. لذا بر آن، مواده و معاهده که گویای حالت ناپایدار است، اطلاق می‌شود.^۱ شیخ طوسی می‌گوید: «هدنه و مهاده به یک معنا و عبارت است از کنار گذاشتن جنگ و رها کردن نبرد تا مدتی». «علامه حلی نیز می‌گوید: «مهاده، مواده و معاهده واژه‌هایی مترادف و عبارت است از کنار گذاشتن جنگ و رها کردن نبرد تا مدتی».^۲

۶- ساختار محتوایی رساله

در این رساله پس از بیان کلیات تحقیق، نوبت به بررسی بحث اصلی رساله گردیده و آن الگوسازی روشهای مواجهه ی قرآن کریم با عملکرد یهودیان است که حاصل آن دست کم دو الگوی مواجهه ی قرآن کریم با یهود در زمان عدم جنگ و مواجهه ی قرآن کریم با یهود در زمان جنگ است که در این راستا آیاتی مورد انتخاب قرار گرفته است که زیرمجموعه های دو بعد مذکور در آن جای دارد و همچنین در ضمن این مطالب، دیدگاه قرآن درباره ی یهود، از نظر اوصاف اخلاقی و اعتقادی نیز در موارد مربوطه مورد بررسی واقع می‌شود، تا جایگاه یهودیان بهتر مشخص گردد و البته به طور خاص درباره ی دلیل مهاجرت یهود به جزیره العرب و آیات مربوط به علت اصلی مهاجرت (رسالت پیامبر اسلام ﷺ)، به شکل مبسوط مورد ارزیابی قرار خواهد گرفت؛ زیرا این مسئله، عامل مهم در روند سایر عملکردهای یهود، در مقابل اسلام است؛ توأم با این مرحله، با بهره گیری از تفاسیر و کتب سیره و تاریخی و احادیث معصومین علیهم السلام در ذیل تفاسیر، آیات مربوطه مورد کنکاش قرار گرفته است تا بتوان نتایج مطلوب از این جستجو را حاصل نمود. با مطالعه ی مجموع آیات درباره ی یهودیان، این نتیجه حاصل می‌گردد که روند مواجهه ی قرآن با یهود بر اساس هدایت آنان و تبلیغ اسلام برای ایشان است و در تمام مواضعی که رفتار قرآن در مواجهه با عملکرد یهودیان، امکان نرمخوئی و مدارا و عفو و اغماض وجود داشته است، این امر صورت گرفته است و فرصتهای زیادی به یهودیان جهت اصلاح امور خویش داده شده است و حتی در مواقعی که مسلمانان مشکلات فراوانی داشته اند و با این حال از این روش رویگردان نشده اند. آیات قرآن کریم احکام ذمیان را رقم می‌زند که چنانچه در این مسیر همراهی و همکاری با حکومت اسلامی داشته باشند و شرایط اهل ذمه را بپذیرند، کوچکترین حقی از آنان مضایقه نخواهد شد و با آسایش و آرامش می‌توانند در این شرایط در کشور اسلامی به زندگی خویش ادامه دهند همانگونه که در کشور اسلامی ایران این مطلب هویدا است؛ لیکن با کجروی ها و پیمان شکنی یهودیان، برخورد

^۱ خامنه‌ای، علی؛ قرارداد ترك مخاصمه و آتش‌بس، ۵.

^۲ طوسی، ابو جعفر محمد بن حسن، المبسوط في فقه الإمامية، ۵۰/۲.

^۳ الحلي، ابومنصور بن الحسن بن يوسف بن المطهر الاسدي؛ تذكرة الفقهاء، ۳۵۲/۹.